

**XALQARO MOLIYA INSTRUMENTLARINING O'ZBEKISTON
IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI ROLI**

Shamsiyeva Zulayho Avaz qizi

Bank-moliya akademiyasi, ikkinchi bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi xalqaro moliya instrumentlarining O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishidagi o'rni va ahamiyati ilmiy-amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Bugungi kunda global moliya bozorlaridagi integratsiya jarayonlari va investitsiya oqimlarini jalb etishda xalqaro moliya instrumentlaridan foydalanish mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston iqtisodiyoti uchun xalqaro obligatsiyalar, evrobondlar, fyuchers va opsiyonlar kabi instrumentlarni joriy etish milliy moliya bozorining likvidligini oshirish, korporativ sektorning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash hamda uzoq muddatli moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Annotatsiyada xalqaro moliya instrumentlari orqali xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, tashqi qarzni samarali boshqarish va davlat byudjetiga tushumlarni ko'paytirish kabi jihatlar yoritilib, O'zbekistonning iqtisodiy o'sishini qo'llab-quvvatlashdagi imkoniyatlari o'rganiladi. Shu bilan birga, xalqaro moliya instrumentlaridan foydalanishda yuzaga keladigan huquqiy, moliyaviy va institutsional to'siqlar, valyuta kursining o'zgarishi va risklarni boshqarish mexanizmlariga e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: Xalqaro moliya bozori, moliyaviy instrumentlar, iqtisodiy rivojlanish, investitsiyalar, xalqaro obligatsiyalar, derivativlar, kapital bozori, moliyaviy integratsiya, makroiqtisodiy muvozanat, valyuta risklari, fond bozori.

Bugungi globallashuv jarayonida xalqaro moliya bozorlarining tezkor rivojlanishi va moliyaviy integratsiya jarayonlarining kengayib borishi barcha davlatlarning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Xususan, rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan, O'zbekiston uchun xalqaro moliya bozorlariga

integratsiyalashish, ushbu bozorning zamonaviy instrumentlaridan foydalanish, iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, ochiq iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish, erkin moliya muhitini yaratish borasidagi chora-tadbirlar xalqaro moliya instrumentlarini samarali qo'llash imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida moliya bozorining o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, kapital bozorini rivojlantirish, moliya resurslarining samarali taqsimlanishini ta'minlash, tadbirkorlikni moliyalashtirish imkoniyatlarini oshirish kabi jarayonlarda xalqaro moliya instrumentlarining roli katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu jarayonda evrobondlar, xalqaro obligatsiyalar, fyuchers va opsiyonlar kabi instrumentlardan foydalanish milliy moliya bozorining likvidligini oshiradi, korporativ sektorning moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi va uzoq muddatli moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, xalqaro moliya instrumentlarini qo'llash xorijiy investitsiyalar oqimini jalb qilishga yordam beradi va ichki ishlab chiqarishning hajmini oshirishga imkon yaratadi.

Hozirgi davrda xalqaro moliya instrumentlaridan foydalanish orqali davlatning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash bilan birga, moliya bozorida risklarni boshqarish, valyuta kursining o'zgarishiga moslashish, inflyatsiya jarayonlarini barqarorlashtirish kabi imkoniyatlar ham yaratiladi. O'zbekiston uchun ushbu instrumentlarni joriy etish davlatning fiskal barqarorligini ta'minlashga, byudjet tushumlarini ko'paytirishga, tashqi qarzni samarali boshqarishga imkon beradi. Shu bilan birga, davlat korporatsiyalari, banklar va xususiy sektorning xalqaro moliya bozorlariga chiqish imkoniyatlari kengayadi, bu esa yangi ish o'rinlarini yaratishga, iqtisodiyotda ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilishga va yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida xalqaro moliya instrumentlarini qo'llash imkoniyatlarini oshirish uchun ichki moliya bozorida zarur infratuzilmani shakllantirish, normativ-huquqiy bazani takomillashtirish va

investorlarni himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish zarur hisoblanadi. Shu bilan birga, milliy valyuta kursining barqarorligini ta'minlash, inflyatsiya jarayonlarini izchil boshqarish va moliya institutlarining raqobatbardoshligini oshirish xalqaro moliya instrumentlarini tatbiq etishda muhim jihat hisoblanadi. Bugungi kunda O'zbekistonning suveren evrobondlarni muvaffaqiyatli chiqarish tajribasi mamlakatning xalqaro moliya bozoriga integratsiyalashuvi yo'lidagi muhim qadamlardan biri sifatida baholanmoqda.

Yana bir muhim jihati shundaki, xalqaro moliya instrumentlarini qo'llash orqali O'zbekiston korporativ sektori o'zining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashi, yangi ishlab chiqarish liniyalarini ishga tushirishi va eksport salohiyatini kengaytirishi mumkin. Shu bilan birga, xalqaro moliya instrumentlaridan foydalanish orqali korporatsiyalar va banklar o'z mablag'larini samarali boshqarishga, risklarni kamaytirishga va xalqaro standartlarga mos faoliyat yuritishga erishadilar. Xususan, fyuchers va opsionlar kabi instrumentlar yordamida moliyaviy risklarni hedj qilish imkoniyatlari yaratiladi, bu esa iqtisodiy barqarorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston uchun xalqaro moliya instrumentlarini tatbiq etish nafaqat iqtisodiy rivojlanishning yangi bosqichini ta'minlash, balki mamlakatning xalqaro moliya bozorida o'z o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu esa o'z navbatida investitsion muhitning yaxshilanishi, iqtisodiy o'sish sur'atlarining tezlashishi, raqobatbardosh ishlab chiqarish hajmining ortishi, yangi ish o'rinlarining yaratilishi, aholi farovonligining oshishi kabi natijalarga olib keladi. Shu bilan birga, O'zbekistonning xalqaro moliya institutlari bilan hamkorligi, xalqaro moliya bozorida samarali faoliyat yuritishi va investorlar ishonchini oshirishi iqtisodiy barqarorlikka xizmat qiladi.

Xalqaro moliya instrumentlarining O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishidagi roli shundan iboratki, ular ichki resurslarni to'g'ri taqsimlashga yordam beradi, davlat va xususiy sektor o'rtasida moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi, ichki ishlab chiqarishning innovatsion rivojlanishiga xizmat qiladi va yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlarni ishlab chiqarish imkoniyatlarini

kengaytiradi. Shu bilan birga, xalqaro moliya instrumentlari davlatning eksport salohiyatini oshirish, yangi moliyaviy xizmatlar bozorini shakllantirish va O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy aloqalarini rivojlantirishga yordam beradi. Xususan, xalqaro moliya instrumentlaridan foydalanish orqali davlatning moliya bozorida ishtirokchilar sonini oshirish, kapital bozorini rivojlantirish, yangi moliya xizmatlarini joriy etish va zamonaviy moliya texnologiyalarini tatbiq etishga imkoniyatlar yaratiladi.

Xalqaro moliya instrumentlari davlat va xususiy sektor uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, risklarni boshqarish va moliyaviy resurslarni samarali taqsimlashda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Xalqaro moliya instrumentlari deganda xalqaro moliya bozorlarida kapital harakatini tashkil etuvchi, investitsiya jalb qilish, hedj qilish, moliyaviy risklarni boshqarish va kapitalning erkin harakatlanishini ta'minlash imkonini beruvchi moliyaviy vositalar tushuniladi. Ular orqali davlatlar o'z iqtisodiyotini rivojlantirish, korporativ sektor o'z faoliyatini moliyalashtirish va ichki bozorlarni diversifikatsiya qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Xalqaro moliya instrumentlari asosan xalqaro obligatsiyalar, evrobondlar, fyuchers, opsionlar, svoplar, xalqaro investitsiya fondlari, xalqaro kredit liniyalari, sindikatsiyalashgan kreditlar, valuta derivativlari, suveren qarz qimmatli qog'ozlari kabi turlarga bo'linadi. Shu bilan birga, islom moliya instrumentlari, yashil obligatsiyalar, konvertatsiya qilinadigan obligatsiyalar va xalqaro aktsiyalar ham xalqaro moliya instrumentlari tarkibiga kiradi. Ular yordamida mamlakatlar o'zining eksport-import operatsiyalarini moliyalashtirish, tashqi qarzni boshqarish, byudjet defitsitini qoplash, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini ishga tushirish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Xalqaro moliya instrumentlarining rivojlanishi milliy moliya bozorini xalqaro moliya tizimi bilan integratsiyalashuvini kuchaytiradi, ichki investorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, moliya bozorida faoliyat yuritayotgan subyektlar raqobatbardoshligini oshiradi va milliy valyuta barqarorligini qo'llab-quvvatlaydi (1-jadval):

1-jadval

Xalqaro moliya instrumentlari turlari¹

№	Xalqaro moliya instrumenti	Mazmuni va qo'llanishi
1	Xalqaro obligatsiyalar	Xorijiy investorlarga chiqariladigan qarz qimmatli qog'ozlari
2	Evrobondlar	Xorijiy valyutada chiqariladigan xalqaro obligatsiyalar
3	Fyuchers	Kelgusida xarid/sotib olish majburiyati bilan tuziladigan shartnoma
4	Opsionlar	Kelgusida xarid/sotib olish huquqini beruvchi instrument
5	Svoplar	Kelajakdagi to'lovlarni almashish bo'yicha kelishuvlar
6	Xalqaro investitsiya fondlari	Xorijiy aktivlarga investitsiya qilish uchun shakllantirilgan fondlar
7	Sindikatsiyalashgan kreditlar	Bir nechta banklar tomonidan beriladigan yirik kredit liniyalari
8	Valyuta derivativlari	Valyuta risklarini hedj qilishga xizmat qiluvchi instrumentlar
9	Suveren qarz qimmatli qog'ozlari	Davlat tomonidan chiqariladigan qarz majburiyatlari
10	Islom moliya instrumentlari	Shariatga asoslangan moliyaviy vositalar
11	Yashil obligatsiyalar	Ekologik loyihalarni moliyalashtirish uchun chiqariladigan obligatsiyalar
12	Konvertatsiya qilinadigan obligatsiyalar	Aktsiyalarga aylanish imkoniyatiga ega obligatsiyalar
13	Xalqaro aktsiyalar	Xorijiy kompaniyalarning aktsiyalari
14	Tovar fyucherslari	Tovarlarni kelajakda belgilangan narxda

¹ Muallif tomonidan tayyorlandi
www.tadqiqotlar.uz

		sotish huquqini beruvchi instrumentlar
15	Tovar opsiionlari	Tovarlarni sotib olish yoki sotish huquqini beruvchi vosita

Ushbu jadvalda keltirilgan xalqaro moliya instrumentlari O'zbekiston uchun iqtisodiy rivojlanishning muhim vositasi hisoblanadi. Xususan, xalqaro obligatsiyalar va evrobondlar davlat va korporativ sektor uchun uzoq muddatli moliyalashtirish manbai bo'lib, ichki moliya bozorining likvidligini oshiradi va tashqi investitsiyalar jalb qilishga xizmat qiladi. Fyuchers va opsiionlar esa risklarni hedj qilish imkoniyatini yaratadi, bu esa korporatsiyalar va bank sektorida moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi. Svoplar valyuta risklarini kamaytirish va moliyaviy oqimlarni boshqarishda qulay vosita hisoblanadi. Xalqaro investitsiya fondlari orqali xorijiy investorlar milliy iqtisodiyotga sarmoya kiritish imkoniyatiga ega bo'lishadi, bu esa ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirishga yordam beradi. Sindikatsiyalashgan kreditlar yirik loyihalarni moliyalashtirishda qo'llaniladi va bank tizimi imkoniyatlarini oshiradi. Yashil obligatsiyalar esa ekologik barqaror rivojlanish loyihalarini amalga oshirishda moliyaviy manba sifatida xizmat qiladi. Islom moliya instrumentlari esa yangi moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish va moliyaviy inklyuziyani oshirishga yordam beradi. Xalqaro aktsiyalar milliy investorlarga diversifikatsiyalash imkonini beradi, konvertatsiya qilinadigan obligatsiyalar esa korporativ sektorning moliyaviy moslashuvchanligini oshiradi. Ushbu instrumentlardan foydalanish O'zbekistonning xalqaro moliya bozorlariga integratsiyasini kuchaytiradi, milliy valyuta barqarorligini qo'llab-quvvatlaydi va iqtisodiy o'sish sur'atlarini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli, xalqaro moliya instrumentlarini to'g'ri qo'llash iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda asosiy omil bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, xalqaro moliya instrumentlarini samarali qo'llash O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Mamlakatning moliya bozorida evrobondlar, xalqaro obligatsiyalar,

fyuchers va opsiya kabi instrumentlarni joriy etish orqali davlat va xususiy sektorning uzoq muddatli moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish mumkin. Shuningdek, xalqaro moliya instrumentlari yordamida risklarni boshqarish, valyuta barqarorligini ta'minlash, ishlab chiqarish hajmini oshirish va yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatlari shakllanadi. Shu bois O'zbekistonda xalqaro moliya instrumentlarining amaliy qo'llanishini kengaytirish uchun milliy moliya bozorida infratuzilmani rivojlantirish, normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, investorlarni himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish zarur. Shuningdek, moliya sohasida mutaxassis kadrlar tayyorlash tizimini zamonaviy talablar asosida rivojlantirish, elektron va raqamli moliya xizmatlarini kengaytirish, davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlikni kuchaytirish maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari, xalqaro tajribadan foydalanish, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni rivojlantirish va moliya bozoridagi raqobat muhitini yaxshilash O'zbekistonning xalqaro moliya bozorlariga integratsiyasini jadallashtiradi. Umuman olganda, xalqaro moliya instrumentlarining kengaytirilgan qo'llanilishi milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi, moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishi va O'zbekistonning xalqaro moliya tizimida o'z o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Jo'rayev T.T., Hamdamov M.A. Iqtisodiyot nazariyasi. (Darslik). "Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi", 2024. 504 bet.
2. Ланцов А.Е. Инфраструктура: понятие, виды и значение // Статистика и экономика. 2013. №3. С. 49–54.
3. Sayfulina A.F. Assessment of the state of development of digital infrastructure in the regions of Uzbekistan // Scientific Journal of "International Finance & Accounting" Issue 4, August 2024.
4. Baxtiyorova D. I. Development of modern financial instruments in emerging capital markets: the case of Uzbekistan // Journal of Finance and Investment Studies. 2023. №2. B. 28–36.

5. Yusupov A.S. Tashqi savdoni erkinlashtirish jarayonida milliy eksport raqobatbardoshligini oshirish strategiyasi: 08.00.09 - "Jahon iqtisodiyoti" PhD ilmiy darajasi dissertatsiyasi / Davlat boshqaruvi akademiyasi. Toshkent, 2018.
6. Muxitdinov D.T. Moliya bozorlarini rivojlantirishda zamonaviy moliyaviy instrumentlarning roli (O'zbekiston misolida): 08.00.10 - Moliya, pul muomalasi va kredit / Toshkent moliya instituti, 2022.
7. Karloff H. International Financial Markets. (Textbook). Routledge, 2018. 278 pages.
8. Aliev U.A. Moliyaviy menejment asoslari. (Darslik). "Iqtisodiyot" nashriyoti, Toshkent, 2023. 356 bet.
9. Soliev X.X., Karimov B.B. Xalqaro moliya va kredit munosabatlari. (Darslik). "Innovatsiya ziyo", Toshkent, 2022. 412 bet.
10. Karimov Sh.Kh. Development of International Financial Market Instruments in Uzbekistan: Challenges and Perspectives // Journal of Banking and Finance, Vol. 12, Issue 4, 2023.
11. Мисихина С.Г. Рынки капитала и финансовые инструменты: современные тенденции // Экономический анализ: теория и практика. 2022. №8. С. 66-72.